

Mazurowski, Ryszard F.

Sprawozdanie z archeologicznych badań inwentaryzacyjnych na półwyspie Fuleda, pow. giżycki

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 1, 248-252

1972

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SPRAWOZDANIE Z ARCHEOLOGICZNYCH BADAŃ INWENTARYZACYJNYCH NA PÓŁWYSPIE FULEDA, POW. GIŻYCKI

W sierpniu 1971 r. pod kierownictwem dr Łucji Okulicz z Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN przeprowadzono badania weryfikacyjne obiektów archeologicznych na półwyspie Fuleda, w pow. giżyckim. W badaniach tych wzięli także udział: mgr Włodzimierz Pella i mgr Marek Gryčko, którzy pod kierownictwem mgr. Jacka Przeniośli z IHKM PAN prowadzili badania eksperymentalne na obszarze Wielkich Jezior Mazurskich nad zastosowaniem metod geofizycznych do badań obiektów archeologicznych.

Szczegółowa analiza niemieckiej mapy sztabowej *Deutsche Heereskarte, Blatt Nr. 1995, 1944*) pozwoliła na odkrycie oznaczenia *Hügelgräber* umieszczonego na półwyspie Fuleda, co skierowało uwagę na to miejsce. Poza tym nie znaleziono w literaturze przedmiotu żadnej informacji dotyczącej tego stanowiska.

Półwysp Fuleda, obłany wodami trzech jezior: od zachodu Jeziora Dobskiego, od północy jeziora Łabap i od wschodu jeziora Kisajny, zbudowany jest z materiału pochodzenia lodowcowego. Wskazuje na to duża liczba narzutowych głazów granitowych pozostawionych przez cofający się lodowiec pod koniec zlodowacenia bałtyckiego oraz ciągnące się z południa na północ pasmo wzgórz morenowych, z których najwyższe ma wysokość 145 m npm. Głazy narzutowe występują na obszarze całego półwyspu, lecz największe ich zgrupowanie znajduje się na terenie rezerwatu geologicznego, na zachodnim krańcu półwyspu, w odległości 450 m na północ od miejscowości PGR Fuleda.

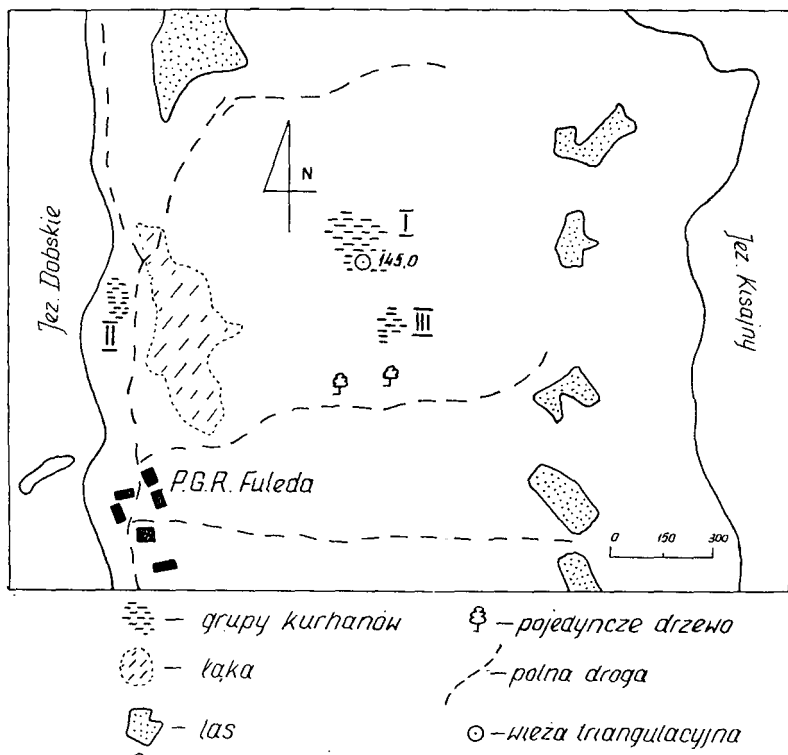
Tak wielkie zasoby surowca kamiennego, zlokalizowanego na stosunkowo małym obszarze, doskonale potrafili wykorzystać dawni mieszkańcy okolicznych terenów do wznoszenia konstrukcji grobowych zmarłym członkom swej społeczności.

Otóż na półwyspie Fuleda odkryto 54 zgrupowania kamienne będące wynikiem działalności człowieka, z czego 51 są kurhanami, a pozostałe 3 są grobami skrzyniowymi. Ze względu na lokalizację w terenie można wydzielić 3 grupy konstrukcji kamiennych (ryc. 1).

Grupa I — obejmuje największe skupienie kurhanów występujące na wzgórzu morenowym o wysokości 145 m npm, odległym o 900 m na północny wschód od miejscowości PGR Fuleda. Na obszarze o powierzchni około 4 ha, wykorzystywanym przez miejscowy PGR do wypasu bydła, znajdują się 42 kurhany. Poza obiektami nr 21 i 47, które występują na południowym zboczu wzgórza, pozostałe kurhany tej grupy usypano na zboczu zachodnim oraz w części centralnej wzgórza.

Grupa II. Są to kurhany nr 33, 48 i 49. Występują one na terenie rezerwatu geologicznego, który przez miejscową ludność nazywany jest „Kamieniskiem”.

Grupa III. Są to trzy groby skrzyniowe (22a, 22b i 22c) oraz kurhany nr 23, 45 i 46. Obiekty te występują na południowym i południowo-wschodnim zboczu wzgórza, w odległości 200 m od wieży triangulacyjnej.

Ryc. 1. Plan sytuacyjny stanowiska Fuleda, pow. giżycki.

Znaleziono jeszcze kurhan nr 24, który występuje poza tymi ugrupowaniami, w odległości 150 m na południowy zachód od wieży triangulacyjnej.

Posługując się teodolitem i taśmą 20 m dokonano pomiarów oraz opisano poszczególne obiekty:

1. Dobrze zachowany kurhan o średnicy 2 m i wysokości 20 cm. Na powierzchni obiektu widoczne są kamienie średniej wielkości.
2. Owalny kurhan o średnicy 6 m i wysokości 80 cm, zbudowany ze średnich i drobnych kamieni. Stan zachowania dobry.
3. Owalny, wydłużony po osi wschód-zachód kurhan o średnicy 3 m i wysokości 40 cm. W części północno-wschodniej widoczne zgrupowanie drobnych kamieni.
4. Wydłużony po osi wschód-zachód kurhan o wymiarach: 8 m długości, 5 m szerokości i 1 m wysokości. W zniszczonej części środkowej, widoczne są dwa duże głazy.
5. Niewielki, dobrze zachowany kurhan o średnicy 2,5 m i wysokości 30 cm. Na kulminacji nasypu znajduje się zgrupowanie drobnych kamieni.

6. Okrągły kurhan o średnicy 3 m i wysokości 50 cm. W części centralnej widoczne są drobne kamienie. Stan zachowania dobry.
7. Owalny kurhan o wymiarach 4,5 m × 5 m i wysokości 60 cm. W zniszczonej części środkowej znajduje się duży kamień o wymiarach 120×100 cm, a wokół obiektu rozrzucone są różnej wielkości kamienie.
8. Dobrze zachowany kurhan o średnicy 3 m i wysokości 40 cm. W części górnej widoczne są drobne kamienie.
9. Okrągły w planie kurhan z dużym kamieniem w części środkowej i drobnymi na całej powierzchni. Średnica obiektu 4,5 m, wysokość 40 cm. Stan zachowania dobry.
10. Okrągły w planie kurhan, otoczony kręgiem kamiennym z ośmiu kamieni średniej wielkości. W środkowej części obiektu znajduje się skupienie drobnych kamieni, którego średnica wynosi 1 m. Wymiary całej konstrukcji: średnica 5 m, wysokość 60 cm. Stan zachowania dobry.
11. Dobrze zachowany kurhan o średnicy 5 m i wysokości 80 cm, zbudowany z kamieni średniej wielkości. Na kulminacji nasypu znajduje się duży głaz.
12. Okrągły w planie kurhan, wyraźnie widoczny od strony północno-wschodniej. Od południowo-zachodniej zlewa się on z powierzchnią wzgórza. Wymiary obiektu: średnica 3 m, wysokość 1 m. W części południowo-wschodniej widoczny jest głaz o wymiarach 120×100 cm.
13. Wydłużony po linii wschód-zachód kurhan o wymiarach 14×8 m i wysokości 130 cm. Dookoła obiektu znajdują się kamienie średniej wielkości, które tworzą krąg kamienny. W środkowej części kurhanu widoczne są cztery duże głazy, z których największy ma wymiary 150×100 cm. Stan zachowania obiektu dobry.
14. Zniszczony, okrągły kurhan otoczony kręgiem kamiennym, który składa się z piętnastu dużych kamieni. Wewnątrz kręgu znajdują się drobne kamienie. Średnica całej konstrukcji wynosi 6 m, a wysokość 40 cm.
- 14a. Bardzo zniszczony kurhan, po którym został tylko owalny krąg kamienny, złożony z dziewięciu kamieni różnej wielkości. Wymiary kręgu: długość 7 m, szerokość 5 m.
15. Mocno zniszczony kurhan, po którym pozostał tylko krąg kamienny o średnicy 10 m, złożony z ośmiu kamieni oraz trzy duże głazy w centrum o wymiarach: 80×45 cm, 80×50 cm, 60×40 cm.
16. Zniszczony kurhan o średnicy 6 m i wysokości 1 m, zawierający w środkowej części trzy duże głazy, stanowiące pozostałość skrzyni grobowej. Wymiary tych kamieni: 110×70 cm, 80×60 cm, 100×60 cm.
17. Dobrze zachowany kurhan o średnicy 6,5 m i wysokości 150 cm, na powierzchni widoczne są kamienie średniej wielkości.
18. Dobrze zachowany kurhan o średnicy 4 m i wysokości 50 cm, na powierzchni widoczne są kamienie różnej wielkości.
19. Znacznie zniszczony kurhan o średnicy 5 m i wysokości 1 m. W części środkowej obiektu widoczna jest duża liczba drobnych kamieni.
20. Dobrze zachowany kurhan o średnicy 3,20 m i wysokości 50 cm. Na kulminacji nasypu widoczne są drobne kamienie.
21. Dobrze zachowany kurhan o średnicy 2,50 m i wysokości 70 cm.
- 22a. Grób skrzyniowy o orientacji południowy wschód — północny zachód, którego ściany zbudowane są z dziewiętnastu kamieni średniej wielkości, a przykrycie stanowi duży, spłaszczony kamień o wymiarach 130×80 cm. Skrzynia grobowa ma kształt prostokąta o zaokrąglonych kątach, a jej wymiary wynoszą: długość 220 cm, szerokość 180 cm. W odległości 50 cm na południowy wschód od opisywanego obiektu znajdują się dwa owalne kamienie, z których jeden ma wymiary 70×86 cm, a drugi 50×45 cm. W kierunku wschodnim od skrzyni, na przestrzeni 4 m, widoczne są trzy duże kamienie. Największy z nich o wymiarach 180×130 cm położony jest w odległości 330 cm od wschodniej ściany skrzyni.
- 22b. Grób skrzyniowy, oddalony o 440 cm na południowy zachód od obiektu 22a, którego skrzynia ma wymiary 300×140 cm i dłuższą osią zorientowana jest w kierunku południe-północ. Ściany boczne, dłuższe, zbudowane z pięciu kamieni o podłużnym kształcie. Ściana, która zamyka skrzynię od północy, zbudowana jest z jednego głazu o wymiarach 120×95 cm. Natomiast ścianę południową tworzą dwa kamienie średniej wielkości. Od tej ściany, w kierunku południowym biegnie korytarz

o długości 180 cm i szerokości od 40 do 60 cm. Ściany korytarza zbudowane są z sześciu kamieni średniej wielkości, dość ściśle przylegających do siebie. W ścianie wschodniej korytarza, w jej południowej części, znajdują się dodatkowo cztery małe kamienie, których zadaniem było prawdopodobnie wypełnienie luk pomiędzy kamieniami średnimi. Wewnątrz skrzyni, w środkowej jej części, widoczny jest duży, podłużny kamień, ustawiony poprzecznie do dłuższej osi grobu. Dzieli on skrzynię na dwie nierówne części.

22c. Prawdopodobnie znacznie zniszczony grób skrzyniowy o orientacji południowy wschód — północny zachód. Jego południowo-wschodnia ściana styka się prawie z południowym końcem ściany zachodniej obiektu 22b. Mimo że środkowa część grobu została prawie całkowicie zniszczona, to na podstawie zachowanej części południowo-wschodniej i północno-zachodniej można przypuszczać, że skrzynia miała kształt prostokąta o wymiarach 360×110 cm. Ściany zbudowane są z kamieni średniej wielkości. Na południowy zachód od zniszczonej skrzyni znajduje się skupienie siedmiu kamieni, stanowiących zapewne pierwotnie elementy konstrukcyjne obiektu 22b i 22c.

23. Dobrze zachowany, owalny kurhan, który osią dłuższą zorientowany jest w kierunku południe-północ. Wymiary obiektu: długość 5 m, szerokość 3 m i wysokość 50 cm.

24. Zniszczony kurhan o wybranej części środkowej, w której rośnie drzewo. Średnica obiektu 6 m, wysokość 50 cm.

25. Zniszczony i rozwleczone kurhan o średnicy 6 m i wysokości 40 cm. Na powierzchni obiektu widoczne są kamienie różnej wielkości.

26. Dobrze zachowany kurhan o średnicy 3,5 m i wysokości 40 cm. Na kulminacji nasypu znajdują się kamienie średniej wielkości.

27. Okrągły w planie kurhan o średnicy 3 m i wysokości 40 cm. Stan zachowania obiektu dobry.

28. Dobrze zachowany kurhan o średnicy 3,5 m i wysokości 40 cm. Na kulminacji nasypu widoczne jest skupisko kamieni różnej wielkości.

29. Owalny kurhan, który osią dłuższą zorientowany jest w kierunku wschód-zachód. Wymiary obiektu: długość 4 m, szerokość 3 m, wysokość 50 cm. Stan zachowania dobry.

30. Duży głaz o wymiarach 100×120 cm, otoczony drobnymi kamieniami. Jest to prawdopodobnie mocno zniszczony kurhan o średnicy 2,5 m.

31. Dobrze zachowany kurhan o średnicy 3 m i wysokości 80 cm. Na powierzchni widoczne są kamienie średniej wielkości.

32. Owalny kurhan, który osią dłuższą zorientowany jest w kierunku południe-północ. Od strony wschodniej nasyp obiektu wchodzi w zbocze wzgórza. Wymiary obiektu: długość 5,5 m, szerokość 4 m, wysokość od strony zachodniej 1 m.

33. Owalny kurhan, którego osią dłuższą zorientowana jest w kierunku południowy wschód — północny zachód. Wymiary obiektu: długość 5 m, szerokość 3 m, wysokość 50 cm. Stan zachowania dobry.

34. Owalny kurhan, którego osią dłuższą zorientowana jest w kierunku wschód-zachód. Wymiary obiektu: długość 7 m, szerokość 3,5 m, wysokość 120 cm. W części północno-zachodniej znajduje się kamień o wymiarach 190×120 cm. Stan zachowania dobry.

35. Owalny kurhan, którego osią dłuższą zorientowana jest w kierunku wschód-zachód, ma 5 m długości, natomiast poprzeczna do niej oś krótsza ma 2,5 m długości. Wysokość obiektu 80 cm. W części północnej widoczny jest duży kamień. Stan zachowania kurhanu dobry.

36. Dobrze zachowany kurhan, którego osią dłuższą zorientowana jest w kierunku południe-północ. Wymiary obiektu: długość 6 m, szerokość 4 m, wysokość 70 cm. Na powierzchni znajdują się kamienie średniej wielkości.

37. Porośnięty wysoką trawą nasyp ziemny z kilkoma kamieniami widocznymi na powierzchni. Jest to prawdopodobnie kurhan, którego średnica wynosi 2 m, a wysokość 40 cm.

38. Częściowo zniszczony kurhan, posiadający pierwotnie duży głaz w części centralnej, który rozwiercony świdrem rozpadł się na kilka części. Średnica obiektu wynosi 4,5 m, wysokość obecna 45 cm, lecz pierwotnie zapewne większa.

39. Okrągłe w planie skupisko kamieni średniej wielkości o średnicy 2,5 m i wysokości 50 cm. Jest to być może zniszczony kurhan.
40. Bardzo zniszczony kurhan o obecnie zachowanej tylko partii środkowej, której średnica wynosi 1,5 m, a wysokość 30 cm. Dokoła obiektu znajdują się luźno rozrzucone kamienie.
41. Częściowo zniszczony kurhan o średnicy 4 m i wysokości 70 cm. W nasypie i dokoła niego widoczne są luźno rozrzucone kamienie różnej wielkości.
42. Częściowo zniszczony kurhan, którego oś dłuższa zorientowana jest w kierunku północny wschód — południowy zachód. Wymiary obiektu: długość 6 m, szerokość 3 m, wysokość 30 cm. W części południowo-wschodniej i północno-zachodniej obiektu widoczne są skupienia kamieni średniej wielkości.
- 43 i 44. Analogiczne zgrupowania drobnych kamieni o średnicy 1,5 m i wysokości 30 cm. Są to prawdopodobnie mocno zniszczone kurhany.
45. Trudny do rozpoznania kształt zgrupowania kamieni z dużym głazem, o wymiarach 130×70 cm, w części centralnej. Zniszczony kurhan?
46. Dobrze zachowany kurhan o średnicy 8 m i wysokości 1 m. Na powierzchni obiektu widoczne kamienie średniej wielkości.
47. Okrągłe w planie skupienie kamieni, stanowiące prawdopodobnie pozostałość po zniszczonym kurhanie. Wymiary obiektu: średnica 2 m, wysokość 60 cm.
48. Okrągły w planie kurhan o średnicy 6 m i wysokości 70 cm. W zniszczonej części środkowej znajdują się rozrzucone płaskie kamienie, stanowiące prawdopodobnie pozostałość skrzyni grobowej. Dokoła obiektu widoczne są kamienie różnej wielkości.
49. Dobrze zachowany kurhan o średnicy 6 m i wysokości 80 cm. Na powierzchni obiektu widoczne są kamienie średniej wielkości.

Ponieważ podczas badań inwentaryzacyjnych nie znaleziono zabytków archeologicznych pozwalających określić przynależność kulturową i czas wzniesienia opisanych obiektów, zagadnienie to pozostaje nierozstrzygnięte do chwili systematycznych badań wykopaliskowych.

Ze względu na położenie przy szlakach turystycznych, walory krajobrazowe oraz wartość poznawczą należałoby tu, po przeprowadzeniu badań, stworzyć ogólnie dostępny rezerwat archeologiczny.